

bi po mnenju avtorja prispevka Vitomirja Belaja dokazovalo, da je v času, ko so bili istrski Slovani še pogani, osrednja Istra pripadala še neznani slovanski župi onstran Učke ob Kvarnerskem zalivu. Trikotniki so ponazorjeni tudi na zemljevidih.

Davor Šišović je za zbornik prispeval objavo treh ljudskih izročil iz Krbun. Prvo zadeva opis praznovanja praznika Janeza Krstnika ob kurjenju kresov, sejmu in licitaciji cerkvenih senožeti, drugo kuhanje oglja za potrebe mestne kovačije, tretje pa kamniti križ nad Krbunami, ki naj bi ga leta 1881 izklesal Jure Fonović, imenovani Vuk.

Skratka: zbornik prinaša pestre vsebine, številne so vredne branja, bati pa se je, da bo ostal premalo opažen.

Darja Mihelič

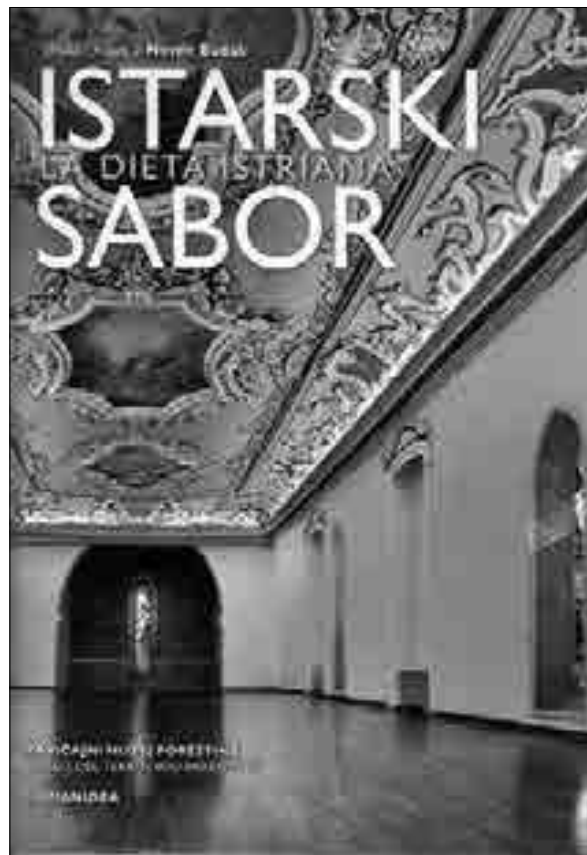

Istarski sabor. La Dieta istriana (ur. Neven Budak). Poreč = Parenzo: Zavičajni muzej Poreštine = Museo del territorio parentino, Humaniora d. o. o., 2011, 252 strani.

Avtor zamisli za dvojezično hrvaško-italijansko strokovno knjigo, ki je izšla ob 150-letnici Istrskega deželnega zbora, je njen urednik, zagrebški profesor zgodovine Neven Budak. Pisanje poglavij je zaupal trem študentom univerz v Pulju in Zagrebu in dvema sodelavkama poreškega muzeja.

Čeprav delo ni strogo znanstveno in je v citiranju referenčne literature občasno preskopo, pa je vredno pozornosti, ker njegovi poudarki niso splošno znani in običajni, ampak prinašajo nekatere druge poglede. Vabljava je tudi njegova oprema s številnimi fotografijami.

Prvega od petih prispevkov – če ne štejemo kratkega urednikovega predgovora – je pripravil Ivan Hrastovčak, govori pa o zborih v Istri v srednjem veku. Opisuje politično, upravno in vojaško strukturo Istre. Posebno pozornost posveča zapisu o sodnem zboru (804) v Rižanu na Koprskem, ki so ga na zahtevo istrskih mest in utrjenih krajev sklicali poslanci Karla Velikega. Zapis je imeniten dokument o starih bizantinskih običajih, pravicah in dajatvah in o novostih, ki jih je v drugi polovici 8. stoletja uveljavljala frankovska oblast in ki so jim istrski predstavniki ugovarjali. Gradeškega patriarha pritožbe niso zadevale, usmerjene so bile proti ravnanju škofov in frankovskega vojvode Janeza. Ta je v Istri vpeljeval frankovski sistem zemljiških gospodstev, v zaledje istrskih mest in na cerkvena tla pa je naseljeval Slovane. Vojvoda se je bil primoran svojemu ravnanju odreči, razlog pa naj bi bil tudi v dejstvu, da si Karel Veliki ob nasprotnikih Bizancu in Benetkah ni želel dodat-

nih konfliktov v Istri, ki je bila v tem času relativno samostojna. Drug dokument, ki ga izpostavlja pisec, pa je listina o deželnem miru, verjetno iz drugega desetletja 13. stoletja, katere cilj je bil preprečitev krvnega sovraštva. V prostoru Svetega rimskega cesarstva so s takimi odloki skušali zaježiti številne fajde, v Istri pa se je tovrstna praksa pod vplivom beneškega prava zabrisala. V drugem desetletju 15. stoletja je prišlo do razmejitve beneške Istre na zahodu in jugu polotoka in Pazinske knežije (grofije) v vzhodni in osrednji Istri. Pazinska knežija je uživala samostojno upravo in sodstvo, čeprav je bila vključena v kranjski deželni zbor.

Elena Poropat je opisala zgodovino istrskega deželnega zbora kot političnega organa. Posegla je v obdobje od propada Serenissime in orisala politične spremembe in reorganizacije uprave in sodstva v Istri od avstrijske uprave, prek Napoleonove Kraljevine Italije, Ilirskih provinc do Avstrijskega cesarstva, znotraj tega v Istri kot delu Ilirskega kraljestva in nato Avstrijsko-ilirskega primorja. Po ukinitvi Bachovega absolutizma in oktobrski diplomu (1860) je bil s februarским patentom 1861 v habsburški monarhiji uveljavljen dvodomni parlamentarni sistem. V poslansko zbornico so deželni zbori izbirali svoje predstavnike. Avstrijsko primorje se je razdelilo na mejno grofijo Istro, pokneženi grofiji Goriško in Gradiško in na mesto Trst. Istra in Gorica sta dobili samostojnost in lastna deželna zbora, Trst z okoli-

co pa je imel mestno zastopstvo (municipij). Po nastanku Avstro-Ogrske monarhije leta 1867 je mejna grofija Istra postala del Cislajtanijskega. Deželni zbor je bil sestavljen iz štirih kurij. Glasovalna pravica je bila odvisna od plačila davka, kar je privedlo do neenakosti in prednosti italijanske manjšine. Leta 1908 je bila vpeljana še peta splošna kurija, za katero je veljala splošna, enaka, tajna, neposredna volilna pravica za moške nad 24. letom. Istrski zbor je odražal družbeno-ekonomska razmerja z večinsko italijansko veleposejstvo in meščanskim trgovskim slojem. Reforma leta 1907 je povečala število hrvaških in slovenskih zastopnikov. Pokrajinska avtonomija je bila ukinjena s patentom leta 1916, zadnja realizirana seja Istrskega zbora, ki je zasedal v Poreču, nato v Pulju in Kopru, pa je bila dejansko oktobra 1910. Od leta 1861 dotlej je prišlo do enajstih volitev v Istrski zbor, ki je bil razpuščen januarja 1914; sledile so nove volitve, a brez sklica zbora. Malo je znana dejavnost Istrskega zbora na področju gospodarstva, poljedelstva, živinoreje, cestnih in železniških povezav, druge infrastrukture, regulacije rek, preskrbe z vodo, skrbi za šolstvo, zdravstvo in za modernizacijo Istre nasploh.

Igor Stanič je pripravil kratek prispevek o pazinskem zboru 1943, po kapitulaciji Italije. Dne 13. septembra je v Pazinu zasedal Okrožni narodnoosvobodilni odbor za Istro. Poleg članov Okrožnega narodnoosvobodilnega odbora in članov prvega partijskega vodstva so prisostvovali člani Mestnega narodnoosvobodilnega odbora za Pazin, dva predstavnika italijanske mladine, predsednik okrajnega narodnoosvobodilnega odbora Pazin, dva raška rudarja, aktivisti narodnoosvobodilnega gibanja, duhovniki in skojevci. Dogovorjen je bil postopek za ravnanje z razoroženimi italijanskimi vojaki, fašiste naj bi kaznovali po redni poti pred vojaškim sodiščem, česar pa niso vselej spoštovali. Razglas istrskemu ljudstvu je naznanil priključitev Istre k matični deželi in združitev s hrvaškimi brati. Izvršni odbor ZAVNOH-a je čez teden dni sprejel odlok o priključitvi Istre, Reke, Zadra in drugih okupiranih krajev Hrvaške k Hrvaški in prek nje k Jugoslaviji po načelu samoodločbe ljudstva. 25. in 26. septembra je bil v Pazinu izbran Pokrajinski izvršni narodnoosvobodilni odbor, ki je izbral osem predstavnikov za ZAVNOH. Istrski (pazinski) zbor je sklenil, da se ukinejo škodljivi fašistični zakoni in prisilno poitalijančena hrvaška imena v korist starih hrvaških, hrvaški jezik naj se vrne v šole in cerkve. Drugo zasedanje AVNOJ-a 29. in 30. novembra v Jajcu je potrdilo priključitev Istre in drugih hrvaških in slovenskih krajev k Jugoslaviji. Te odločitve so dobile mednarodno veljavo po mirovni konferenci v Parizu leta 1947, do rešitve vprašanja meje z Italijo pa je prišlo z Osimskimi sporazumi leta 1975.

Poglavje Elene Uljančič-Vekić obravnava sakralne in svetne sedeže Istrskega zbora, ki so bili v Poreču, Pulju in Kopru. V Poreču se v taki zvezi pojavlja desakralizirana cerkev sv. Frančiška, v Kopru dvorana

gledališča Adelaide Ristori in cerkev sv. Klare, v Pulji pa mestna hiša. Podrobno je opisan historiat poreških frančiškanov in njihovega samostanskega kompleksa ter cerkve sv. Frančiška z dvorano, v kateri je zasedal Istrski zbor, ter njuni inventarji. Po Napoleonovem dekretu o ukinitvi nedobičkonosnih cerkvenih redov in bratovščin so frančiškani zapustili Poreč. Cerkev so prodali družini Polesini, ki je v prvem nadstropju preuredila dvorano za svečane priložnosti, kjer je bil sedež Istrskega zbora do leta 1897, ko se je sedež preselil v Pulj. Za administrativne potrebe istrskega zbora so v drugi polovici 19. stoletja zgradili stavbo Pokrajinskega odbora, ki je spreminjala namembnost in bila v velikem delu porušena v drugi svetovni vojni. Obnovljena istrska zbornica v nekdanji frančiškanski cerkvi pa danes gosti številne kulturne in politične dogodke. Objekti so predstavljeni na fotografijah.

Prispevek Josipa Banića o znamenitih zastopnikih v Istrskem zboru je biografsko-leksikalen. Biografskim podatkom in vlogi v javnem življenju sledi za vsakega od njih (Andrea Amoroso, Antonio Barsan, Matteo Campitelli, Carlo De Franceschi, Juraj Dobrila, Franjo Feretić, Fran Flego, Luka Kirac, Matko Laginja, Antonio Madonizza, Anton Mahnič, Matko Mandić, Gian Paolo Polesini, Franjo Ravnjak, Antonio Scampicchio, Vjekoslav Spinčić, Dinko Trinajstić in Francesco Vidulich) oznaka njihovih zaslug v strokovnem in političnem življenju, pomembnem za Istro in njena mesta.

Darja Mihelić

Rolanda Fugger Germadnik: Grofje Celjski med zgodovino in mitom. Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2013, 176 strani.

Grofje Celjski so najbolj zanimiva plemiška dinastija poznega srednjega veka na slovenskih tleh. Njihov nagel vzpon, povezave daleč izven tega prostora, predvsem pa njihove družinske tragedije in kruti konec so stoletja burili človeško domišljijo. Na eni strani zgodovinska dejstva, dostikrat zabrisana s strani zmagovalcev, na drugi strani pojavljanje mitskih predstav, ki so se spletale okrog najbolj znanih protagonistov, vse to je kar klicalo k pojasnitvi in postavitvi stvari na pravo mesto. Tega se je lotila avtorica knjige *Grofje Celjski med zgodovino in mitom* in lepo ter razumljivo pojasnila, z nizanem pisnih del zgodovinarjev, literature in političnih teženj skozi stoletja, kako so te mitske predstave nastale in se razvijale. Kakor so bili zgodovinarji del svojega časa in so zgodovino podrejali večinoma poveljevanju zmagovalcev, tako so bili pisatelji in pesniki, ki so